

så højstemt – enighed om, at renten ikke er af afgørende betydning.

Men dette hindrer ikke, at renteteorien er indfaldsvejen til den centrale makroteori. Det er paradoksalt, men rigtigt. Lutz viser det – som mange før ham. Bogens mest værdifulde bidrag var (og er) en omhyggelig gennemgang af renteteoriens udvikling. Man var ilde stedt, om ikke nogen påtog sig dette slid, at referere loyalt hvad andre har ment og sætte tidligere teori i perspektiv.

I den nye udgave er tilføjet en fremstilling af *rentestrukturen*. Tilføjjelsen er ikke tilfredsstillende af den gode grund, at dette ikke kan gøres uden at gå i detaljer vedrørende kapitalmarkedets institutionelle struktur. Dette hindrer ikke, at der på et abstrakt niveau gives en analyse, som formentlig kan vise sig givtig ved en mere konkret analyse.

Hvis dette ikke er en helt ideel lærebog, er det dog fortsat – og i 2. udg. endnu mere – en ualmindelig god og dybtgående introduktion til teorien om det for al makroøkonomisk teori så forunderligt centrale: Renten.

P. Nørregaard Rasmussen.*

* Professor ved Københavns Universitet.

Ethel Shanas, Peter Townsend, Dorothy Wedderburn, Henning Friis, Poul Milhoj, Jan Stehouwer: Old People in Three Industrial Societies. Routledge & Kegan Paul, London 1968. 478 sider. Pris: £ 4/4/0.

I 1962 gennemførte Socialforskningsinstituttet en landsomfattende interviewundersøgelse blandt ældre mennesker i Danmark. Resultaterne er fremlagt i foreløbig fem publikationer (*De ældres levevilkår I-V*, Socialforskningsinstituttets publikationer nr. 17, 23, 28, 29 og 33), og en sjette er under udarbejdelse. Undersøgelsen har søgt at klarlægge en lang række aspekter af de ældres levevilkår. Man har således interesseret sig for de ældres økonomiske forhold, deres deltagelse i arbejdslivet, evnen til at klare dagligdagens praktiske gøremål, helbred og

familieforhold. Undersøgelsen har ikke blot haft betydelig praktisk interesse ved at give et detaljeret billede af de ældres situation, men har på en række områder også haft stor teoretisk interesse.

Sideløbende med den danske undersøgelse blev tilsvarende undersøgelser gennemført i USA og England. Nu foreligger en samlet bearbejdelse af de tre undersøgelser. Alle de nævnte forhold vedrørende de ældres levevilkår er medtaget, men som naturligt er, analyseres materialet ud fra en komparativ synsvinkel.

Hovedresultatet er en påvisning af, at den almindelige opfattelse af de ældre som en homogen gruppe, hvis medlemmer er ret isolerede, og hvis tilværelse er præget af betydelige vanskeligheder, ikke er rigtig. Tværtimod finder man, at hovedparten af de tre landes indbyggere på 65 år og derover i høj grad er integreret i det øvrige samfund. Men på den anden side findes en mindre gruppe, der er isoleret og på en lang række områder vanskeligt stillet.

Bogens tyngdepunkt må siges at være de familiesociologiske kapitler, hvor man tester og videreudvikler de arbejdshypoteser, der opstilledes i sidste halvdel af 1950'erne og begyndelsen af 60'erne. Der fremkom på daværende tidspunkt en række undersøgelser af familierelationer i specielle befolkningsgrupper. Resultaterne af disse undersøgelser var alle i modstrid med den herskende »familiepessimisme«, ifølge hvilken industrialiseringen havde en desintegrerende effekt på »the extended family« og en isolerende effekt på kernefamilien. Begrebet »extended family«, der også spiller en betydelig rolle i den nu udkomne tværnationale undersøgelse, dækker over en familietype, der er mere omfattende end kernefamilien, og som består af en gruppe stægtninge, der har næsten daglig kontakt med hinanden. »The extended family« kan bestå af en, to eller flere husstande.

I såvel USA, England som Danmark finder man en høj grad af integration i familien, selv om antallet af tregenerationshusstande er lavt. Mellem 40 og 50 % af de ældre, der har børn, har således et af disse

så højstemt – enighed om, at renten ikke er af afgørende betydning.

Men dette hindrer ikke, at renteteorien er indfaldsvejen til den centrale makroteori. Det er paradoksalt, men rigtigt. Lutz viser det – som mange før ham. Bogens mest værdifulde bidrag var (og er) en omhyggelig gennemgang af renteteoriens udvikling. Man var ilde stedt, om ikke nogen påtog sig dette slid, at referere loyalt hvad andre har ment og sætte tidligere teori i perspektiv.

I den nye udgave er tilføjet en fremstilling af *rentestrukturen*. Tilføjes er ikke tilfredsstillende af den gode grund, at dette ikke kan gøres uden at gå i detaljer vedrørende kapitalmarkedets institutionelle struktur. Dette hindrer ikke, at der på et abstrakt niveau gives en analyse, som formentlig kan vise sig givtig ved en mere konkret analyse.

Hvis dette ikke er en helt ideel lærebog, er det dog fortsat – og i 2. udg. endnu mere – en ualmindelig god og dybtgående introduktion til teorien om det for al makroøkonomisk teori så forunderligt centrale: Renten.

P. Nørregaard Rasmussen.*

* Professor ved Københavns Universitet.

Ethel Shanas, Peter Townsend, Dorothy Wedderburn, Henning Friis, Poul Milhoj, Jan Stehouwer: Old People in Three Industrial Societies. Routledge & Kegan Paul, London 1968. 478 sider. Pris: £ 4/4/0.

I 1962 gennemførte Socialforskningsinstituttet en landsomfattende interviewundersøgelse blandt ældre mennesker i Danmark. Resultaterne er fremlagt i foreløbig fem publikationer (*De ældres levevilkår I-V*, Socialforskningsinstituttets publikationer nr. 17, 23, 28, 29 og 33), og en sjette er under udarbejdelse. Undersøgelsen har søgt at klarlægge en lang række aspekter af de ældres levevilkår. Man har således interesseret sig for de ældres økonomiske forhold, deres deltagelse i arbejdslivet, evnen til at klare dagligdagens praktiske gøremål, helbred og

familieforhold. Undersøgelsen har ikke blot haft betydelig praktisk interesse ved at give et detaljeret billede af de ældres situation, men har på en række områder også haft stor teoretisk interesse.

Sideløbende med den danske undersøgelse blev tilsvarende undersøgelser gennemført i USA og England. Nu foreligger en samlet bearbejdelse af de tre undersøgelser. Alle de nævnte forhold vedrørende de ældres levevilkår er medtaget, men som naturligt er, analyseres materialet ud fra en komparativ synsvinkel.

Hovedresultatet er en påvisning af, at den almindelige opfattelse af de ældre som en homogen gruppe, hvis medlemmer er ret isolerede, og hvis tilværelse er præget af betydelige vanskeligheder, ikke er rigtig. Tværtimod finder man, at hovedparten af de tre landes indbyggere på 65 år og derover i høj grad er integreret i det øvrige samfund. Men på den anden side findes en mindre gruppe, der er isoleret og på en lang række områder vanskeligt stillet.

Bogens tyngdepunkt må siges at være de familiesociologiske kapitler, hvor man tester og videreudvikler de arbejdshypoteser, der opstilledes i sidste halvdel af 1950'erne og begyndelsen af 60'erne. Der fremkom på daværende tidspunkt en række undersøgelser af familierelationer i specielle befolkningsgrupper. Resultaterne af disse undersøgelser var alle i modstrid med den herskende »familiepessimisme«, ifølge hvilken industrialiseringen havde en desintegrerende effekt på »the extended family« og en isolerende effekt på kernefamilien. Begrebet »extended family«, der også spiller en betydelig rolle i den nu udkomne tværnationale undersøgelse, dækker over en familietype, der er mere omfattende end kernefamilien, og som består af en gruppe stægtninge, der har næsten daglig kontakt med hinanden. »The extended family« kan bestå af en, to eller flere husstande.

I såvel USA, England som Danmark finder man en høj grad af integration i familien, selv om antallet af tregenerationshusstande er lavt. Mellem 40 og 50 % af de ældre, der har børn, har således et af disse

boende inden for en afstand af 10 minutters normal transporttid, og der er her vel at mærke tale om ældre, der ikke har nogen af deres børn boende i husstanden. Tilsvarende findes kontakten mellem forældre og børn at være hyppig. »The extended family« viser sig også at have en række funktioner i retning af bistandsydelser. Der er her ikke blot tale om ydelser fra børn til forældre, men også i udstrakt grad i den modsatte retning. Videre er familiestrukturen kortlagt, og de betydningsfulde spørgsmål om isolation og ensomhedsfølelse er taget op.

Disse forskningsresultater kan ikke undgå at få betydelige konsekvenser. De må således blive grundlaget for en revision af dele af den familiesociologiske teori og udgangspunkt for en videre forskning af relationerne mellem forældre, børn og andre slægtninge, også for andre aldersgrupper. Som det fremdrages, må man i den videre forskning ikke blot beskæftige sig med kontakternes antal, men også med deres kvalitet.

Den vundne indsigt i integrations-isolationsproblematikken er, som det nævnes i det konkluderende kapitel, af betydelig social-politisk interesse. Perspektivet er imidlertid videre, end det fremgår her, og omfatter ikke blot særtilskud, men også generelle tilskud, dvs. også tilskud der tilsigter at påvirke udgifts- og forbrugsfordelingen over livet. Fornyeede studier af familiens alderscyklus ud fra viden om »the extended family« vil f.eks. have mulighed for at frembringe resultater af stor betydning for vurderingen af omfanget af de generelle tilskud.

Integrationstemaet gennemspilles også i forbindelse med de ældres forhold til deltagelse i arbejdslivet og deres forhold til den økonomiske struktur. Det fremhæves på overbevisende måde, at en lang række af de nationale forskelle må kunne tilskrives forskelle i institutionelle forhold snarere end forskelle i værdisystemer, selv om der nok er en ikke ringe sammenhæng mellem disse to sidste faktorer. Også her er den socialpolitiske interesse åbenbar.

Det kan ikke undre, at alder benyttes som en vigtig variabel i en studie af ældre mennesker. Betydningen og interessen af de resultater, der fremlægges i denne forbindelse, skal ikke underkendes, men det må overalt erindres, at undersøgelsen tilsigter at give et øjebliksbillede, og at et sådant altid bør suppleres med en forløbsanalyse.

De vigtige spørgsmål i forbindelse med de ældres helbred og evne til at klare sig i det daglige har derimod ikke fået en helt tilfredsstillende behandling. Kapitlet – kap. 2 – præsenterer først og fremmest en række kendsgerninger vedrørende de ældres sygdomshyppighed, kontakt med læge, anfald af svimmelhed samt et mål for førlighed. Man savner her stærkt et forsøg på analyse af sammenhænge og en højere påvisning af, hvilke grupper af ældre, der er i en særlig vanskelig situation. Forsøg på dette sidste er for det første ret overfladiske, og hvad der er alvorligere: de bygger næsten alle på det såkaldte førlighedsindeks.

Dette indeks har ganske vist det rigtige udgangspunkt, at sygdom og permanent svækkelse af helbred ikke nødvendigvis behøver at få følger for den ældres evne til at klare dagligdagens nødvendige gøremål. Man har derfor valgt at benytte et mål, som »focuses on the ability of the old person to perform those minimal tasks which make him independent of others for personal care« (p. 26-27). På grundlag af svarene på seks spørgsmål har man opstillet et indeks, således at svarene på hvert spørgsmål tæller nul, et eller to point, alt efter om den pågældende aktivitet kan klares uden vanskelighed, med besvær, men uden hjælp, eller aktiviteten ikke kan klares uden hjælp.

For det første er det et spørgsmål om elementerne i dette indeks ikke har så forskellig betydning for forskellige befolkningsgrupper, at værdien af indekset stærkt reduceres. I bedste fald kan man kun regne med at få et groft udtryk for de ældres helbred, og i hvert fald ikke et mål for de ældres evne til selv at klare dagligdagens

gøremål. Det er her afgørende, om der er et behov for hjælp til blot én aktivitet. Men ifølge indekset vil der i ydertilfælde kunne ske det, at en person, der skal have hjælp til en aktivitet, og som klarer de øvrige uden besvær, vil få pointsummen 2, medens en person, der ikke behøver hjælp, men som har vanskeligheder med alle aktiviteter, vil få pointsummen 6. I relation til det angivne formål med forlighedsindekset er urimeligheden heri åbenbar.

Disse indvendinger mod et enkelt kapitel må imidlertid ikke fortone den kendsgerning, at der her er offentliggjort et betydeligt og på visse punkter skelsættende forskningsarbejde. Netop fordi denne tværnationale undersøgelse vil komme til at danne udgangspunkt for megen videre forskning, må det til slut beklages, at bogen ikke er forsynet med en egentlig litteraturliste og en fyldigere samlet metodisk redegørelse.

Ole Tonsgaard*

* Amanuensis ved Aarhus Universitet.

Mellor, J. W.: The Economics of Agricultural Development. Cornell University Press, New York 1966. 395 sider. Pris: 10,00 \$.

I forbindelse med de bestræbelser, som i den sidste snes år er blevet udfoldet for at udforme generelle udviklingsmodeller, som kunne anvendes i den økonomiske planlægning i en række af verdens fattige lande, har der som bekendt foregået en livlig debat, om hvorvidt man skulle lægge vægt på en forceret industrialisering, eller om man snarere skulle koncentrere sig om den underudviklede landbrugssektor i den økonomiske udviklings tidlige faser. Forfatteren af denne bog mener ikke, at den form, som en stor del af denne diskussion har antaget, har været særlig frugtbar. Han er enig med »the agricultural fundamentalists« i disses fremhæven af det store udviklingspotentiel i de fattige landes landbrugssektor, og i, at omkostningerne ved at satse herpå er små sammenlignet med de store omkostninger, som er forbun-

det med en forceret industrialisering; men han har ikke megen sympati for de »agricultural fundamentalists«, som baserer deres standpunkt på det såkaldte sultproblem. Hans afvisning af de ekstreme standpunkter i denne debat fører ham dog ikke uden videre til en aksept af mellemstandpunktet, som dette er kommet til udtryk i teorien om »balanceret vækst«. Det utilfredsstillende ved denne teori er efter Mellors opfattelse, at den lige så lidt som de ekstreme opfattelser specificerer i detaljer den rolle, som landbruget spiller i udviklingsprocessen. Kun ved i det konkrete tilfælde at identificere de fysiske ressourcer, det faktiske udviklingsstade og det eksisterende kulturelle og politiske miljø vil det ifølge Mellor være muligt at formulere optimale udviklingsprogrammer. Det, som det med andre ord drejer sig om, er at analysere den konkrete situation som udgangspunkt for anvendelsen af eksisterende og ny viden om reaktionen på forskellige økonomisk politiske foranstaltninger.

Denne bog er et forsøg på at systematisere eksisterende viden og at præsentere de former for økonomiske analyser, som skønnes relevante under forskellige forudsætninger.

De i det foregående refererede betragtninger har navnlig betydning i bogens første del, hvor landbrugets rolle i den generelle økonomiske udvikling diskuteres, og i tredje del, hvor moderniseringsprocessens mange komponenter behandles. I anden del af bogen beskrives det traditionelle landbrugs økonomiske natur.

Blandt de emner, som behandles i første del, er udbuddet af fødevarer, udviklingen i landbrugets indkomster, ændringerne i efterspørgsel og efterspørgselselasticiteter for fødevarer, kapitaldannelse og landbrugets bidrag til forsyningen af fremmed valuta. Som et gennemgående tema behandles samspillet med befolkningstilvæksten. Behandlingen af dette spørgsmål følger traditionelle baner og vil næppe kunne opbidse nogen, allerede af den grund, at forfatteren undlader at drage håndfaste kon-